

VODIČ ZA UČITELJE

PROMJENA

PODRŠKA RAZVOJ OBRAZOVANJE MOGUĆNOSTI JEDNAKOST NOVE AKTIVNOSTI

Helena Kušenić
Branka Stančin-Levanček
Jasmina Markić
Adela Jadan
Lovorka Ivanković
Renata Glavica

PROMJENA

PODRŠKA • RAZVOJ • OBRAZOVANJE • MOGUĆNOSTI • JEDNAKOST • NOVE AKTIVNOSTI

Vodič za učitelje

PROMJENA

PODRŠKA • RAZVOJ • OBRAZOVANJE • MOGUĆNOSTI • JEDNAKOST • NOVE AKTIVNOSTI
Vodič za učitelje

Nakladnik:

Udruga osoba s invaliditetom „BOLJE SUTRA“ grada Koprivnice

Za nakladnika

Marija Mraz

Autori:

Helena Kušenić

Branka Stančin - Levanček

Jasmina Markić

Adela Jadan

Lovorka Ivanković

Renata Glavica

Dizajn naslovnice i prijelom:

Tomislav Golubić

Sva prava pridržana.

Korištene fotografije su vlasništvo Udruge nastale u provedbi projektnih i edukativnih aktivnosti.

Niti jedan dio ove publikacije ne smije se reproducirati niti u jednom materijalnom obliku,
uključujući fotokopiranje ili pohranjivanje na bilo koji medij u elektroničkom obliku bez
autorskog dopuštenja.

Za korištenje bilo kojeg dijela publikacije potrebno je pismenim putem zatražiti
odobrenje autora.

Tiskar

Tiskara "Brzi"

Budančevica, Budrovačka 6a,
48362 Kloštar Podravski

Koprivnica, 2017.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu
ISBN 978-953-59485-0-6

SADRŽAJ

AKTIVNOST: SuPER 1 – Sudjelujem, Pomažem, Educiram se, Razumijem	9
AKTIVNOST: SuPER 2 – Sudjelujem, Pomažem, Educiram se, Razumijem	11
AKTIVNOST: Čovječe, ne ljuti se	13
AKTIVNOST: Tko je Nataša? / ŠINJÍ ÄJ NATAŠA?.....	14
Kartice s pitanjima na hrvatskom, engleskom i romskom jeziku	17
<i>Prilog 7 Tekst igrokaza Tko je Nataša? (autorica teksta: Monika Matijaško, prof.)</i>	18
AKTIVNOST: JA imam PRAVO... na PRAVO JA.....	21
<i>Prilog 8 Kartice s ispisanim dječjim pravima (Konvencija UN-a o pravima djeteta)</i>	22
AKTIVNOST: Tajni vrt	23
<i>Prilog 9 Tekst Tajni vrt.</i>	24
AKTIVNOST: Volontiram - profitiram	26
AKTIVNOST: Danas igranje, sutra volontiranje (kreativna radionica pečenja božićnih kolača i izrade nakita za bor).....	27
<i>Prilog 10 Prijedlog recepata (izvor: Coolinarika www.coolinarika.com)</i>	29
AKTIVNOST: Parlaonica - VOLONTIRAONICA	31
<i>Prilog 11 Upute za provedbu Parlaonice (osmisnila: Branka Stančin - Levanček, dipl.uč.)</i>	33
AKTIVNOST: Trica iz kolica	34
MOTIVACIJA - Renata Glavica	35
MOTIVACIJA - Helena Kušenić	37
MOTIVACIJA - Lovorka Ivanković.....	38
MOTIVACIJA - Adela Jadan	39
MOTIVACIJA - Branka Stančin - Levanček	40
MOTIVACIJA - Jasmina Markić	41

Vodič koji upravo čitate jedan je od alata izrađenih tijekom desetak godina s ciljem pružanja stručne podrške djelatnicima redovnog odgojno-obrazovnog sustava u radu s djecom i mladima s teškoćama. Izdavanje ovog vodiča, nadovezuje se na cjelokupnu dosadašnju djelatnost Udruge osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ grada Koprivnice. Nadovezuje se na napore ulagane kroz posljednje desetljeće, nadahnute idejom inkluzivnog odgoja i obrazovanja, za moderniziranje i transformaciju Udruge te pružanje podrške u suradnji sa svim dionicima zainteresiranim za dobrobit osoba s teškoćama. Pored roditelja i obitelji djece i mlađih s teškoćama, kao naših najbližih suradnika, ova mreža podrške uključuje partnerske institucije, razne civilne organizacije i inicijative te, svakako, ustanove redovnog sustava odgoja i obrazovanja.

Konačni cilj naših zajedničkih nastojanja pružanje je jednakih mogućnosti svakom djetetu i mlađoj osobi s teškoćama u razvoju za ostvarivanje što boljih uvjeta u procesu odgoja i obrazovanja u skladu s njegovim ili njezinim potrebama i mogućnostima. Konsenzusom predstavnika navedenih ključnih dionika rodila se i ideja o vodiču koji smo nazvali **PROMJENA**.

Tragom uspješne suradnje u provedbi projekta, prepoznavanjem potreba osoba s teškoćama vezanih uz sustav redovnog odgoja i obrazovanja te uključivanjem u partnerstvo predstavnika partnera ovoga projekta postignuta je jasnija vizija projektne ideje artikulacijom šire socijalne dimenzije.

Projekt **PROMJENA** obuhvaća niz raznovrsnih aktivnosti usmjerenih na učitelje, nastavnike i stručne suradnike u redovnim osnovnim školama koje se provode na području Koprivničko - križevačke županije. Među aktivnostima možemo razlikovati one kojima se ostvaruje neposredan učinak na ciljanu skupinu i one koje će posredno ali trajno utjecati na povećanje kapaciteta redovnog odgojno-obrazovnog sustava, za integraciju te afirmaciju Udruge osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ grada Koprivnice kao važnog pružatelja usluga stručne podrške. Dodana vrijednost postiže se kroz događaje promotivnog tipa usmjerene na senzibilizaciju šire javnosti za potrebe djece i mlađih s teškoćama u Koprivničko - križevačkoj županiji.

Uspješna suradnja u pripremi i provedbi opisanih aktivnosti u ovom priručniku pretočila se i u izradu ovog vodiča. Kvaliteti prezentiranog sadržaja pogodovala je činjenica da su autori isti stručnjaci koji su kroz živu komunikaciju s korisnicima jasnije identificirali njihove potrebe. Nadamo se da će ovaj vodič biti prepoznat i korišten kao vrijedan alat u odgojno-obrazovnom radu s djecom i mladima s teškoćama.

Na kraju želim još jednom jasno istaknuti da je ovaj vodič, ali i sve što je postignuto u prethodnim aktivnostima koje su dovele do ovog vodiča, rezultat zajedničkih nastojanja i suradnje svih nas zainteresiranih za dobrobit djece i mlađih – roditelja, stručnjaka, odgojno-obrazovnih djelatnika i osoba na odgovornim pozicijama. Ako ćemo, dakle, projektnim jezikom govoriti o održivosti, onda je zasigurno jedan od značajnijih održivih rezultata ovoga projekta jasna poruka da je upravo synergija dobre volje preduvjet svih pozitivnih društvenih promjena.

Marija Mraz

*predsjednica Udruge osoba s invaliditetom
„Bolje sutra“ grada Koprivnice
koordinatorica projekta*

The guide you are reading is one of the tools made during a period of over ten years, with a goal of providing professional support to the staff of the regular educational system while working with children and young people with disabilities.

Publishing this guide is attaching to the overall previous activities of the Association of Persons with Disabilities "Better Tomorrow" of the city of Koprivnica. It builds upon efforts invested through the last decade, inspired by the idea of inclusive education, the modernization and transformation of the Association and support in cooperation with all participants interested in the welfare of people with disabilities.

In addition to the parents and families of children and young people with disabilities, as our closest allies, the support network includes partner institutions, various civil organizations and initiatives and, of course, the institutions of regular system of education. The ultimate goal of our joint efforts is to provide equal opportunities for every child and young person with disabilities to achieve best conditions in the process of education in accordance with his or her needs and abilities. Consensus of the representatives of those key participants gave birth to the idea of the guide that we have named **CHANGE**.

Following the successful cooperation in the implementation of the project, identifying the needs of persons with disabilities related to the system of regular education and involving the representatives of the partners of this project in the partnership, a clearer vision of the project idea was achieved through articulation of wider social dimension.

The guide **CHANGE** encompasses a range of activities aimed at teachers, educators and professional associates in regular primary schools. It is carried out in the area of Koprivničko - križevačka county. Among the activities, we can distinguish those that have a direct effect on the target group, and those that will have an indirect but lasting impact on the increase of the capacity of regular education system integration and affirmation of the Association of persons with disabilities "Better Tomorrow" of the city of Koprivnica as an important provider of professional support. The added value is achieved through promotional events aimed at the sensitization of the public to the needs of children and youth with disabilities in Koprivničko - križevačka county.

Successful cooperation in the preparation and implementation of activities described in this guide was poured into the preparation of this guide, too. The fact that the authors are the same experts who have been, through live communication with customers, clearly identifying their needs, is favoring the quality of the presented content. We hope that this guide will be recognized and used as a valuable tool in the educational work with children and youth with disabilities.

Finally, I want to emphasize once again that this guide and everything that has been achieved in previous activities that led to this guide, is the result of joint efforts and cooperation of all of us who are interested in the welfare of children and young people - parents, professionals, educational staff and people in positions of responsibility. If we use the project language to talk about sustainability, then one of the most significant sustainable results of this project is a clear message that the synergy of good will is a prerequisite of all positive social changes.

Marija Mraz

President of the Association of Persons with Disabilities

"Better Tomorrow" of the town of Koprivnica

project coordinator

**„Ne hodaj ispred mene, možda te neću slijediti. Ne hodaj iza mene, možda te neću voditi.
Hodaj pokraj mene i samo budi moj prijatelj!“ (A. Camus)**

Ove je riječi potpisani autor zapisaо prije mnogo godina, a autorice tekstova u vodiču koji je pred vama, već desetak godina nastroje i životno primjenjivati kroz suradnju s Udrugom osoba s invaliditetom "Bolje sutra" grada Koprivnice.

Vodič **PROMJENA** je rezultat suradnje stručnoga tima Udruge, prije svega volonterki s iskustvom u nastavničkom radu. Naše ideje, oplemenili smo idejama i drugih brojnih suradnika i volontera Udruge koji su provedbom radionica na koje ćete naići, značajno doprinijeli ovom izdanju.

Radionice su navedene redoslijedom koji preporučamo primjenjivati. Za svaku je naveden i procijenjen uzrast (razred) za koji je primjenjiva, kao i okvirno trajanje, moguća provedba i obrazovni ishodi Građanskoga odgoja i obrazovanja.

Vodič je nastao iz želje da se nedostatna literatura, koju svaki nastavnik treba u svome radu, obogati jer iz iskustva nam je poznato, kako je teško, područje integracije djece s teškoćama u razvoju i ophođenje prema osobama s invaliditetom općenito, poučavati i približavati djeci bez teškoća, usadujući im potrebnu razinu senzibiliteta prema različitosti.

Vjerujemo da će svaki nastavnik najbolje znati što je i kada primjenjivo uzrastu i kompetencijama djece i mladih s kojima radi te sukladno tome znati odabratи, prilagoditi predložene sadržaje i korelirati ih s predmetima koji nisu navedeni.

Želimo da vam ovaj vodič i njegovi primjeri posluže tek kao ideja za pomoć pri razvijanju tolerancije i prihvatanja različitosti, a sve ostalo da bude na vašoj kreativnosti jer sigurni smo da nam je želja da stvaramo ljepši i bolji svijet ista.

Renata Glavica, dipl.uč. RN i Hrvatskoga jezika, učiteljica mentorica HJ

**“Do not walk ahead of me, I may not follow. Do not walk behind me, I may not lead.
Walk beside me and just be my friend!” (A. Camus)**

- the author wrote these words many years ago, and the authors of the texts in the guide in front of you, have been trying to apply them through partnership with the Association of Persons with Disabilities “Better Tomorrow” of city of Koprivnica for dozen years.

Guide **CHANGE** is the result of cooperation between members of the professional team of the Association, especially volunteers with teaching experience. Their ideas were refined by the ideas of other associates and volunteers of the Association who have been implementing workshops and therefore significantly contributed to this publication.

We recommend you to follow the order in which the workshops are listed when applying them. For each workshop estimated age (class) for which it is applicable is specified, as well as the approximate duration, possible enforcement and educational outcomes of Civic education.

Guide has emerged from a desire to enrich the lack of literature that every teacher needs in their work. We know from experience how difficult it is to teach and bring closer the area of integration of children with disabilities and treatment of persons with disabilities in general, to children without disabilities, instilling them with the necessary level of sensitivity to diversity.

We believe that every teacher knows what and when to apply according to the age and competence of children and young people he/she works with, and consequently knows how to choose, adapt the proposed content and correlate them with the subjects that are not listed.

It is our wish that this guide and the examples listed in it serve only as an idea to help you with the development of tolerance and acceptance of diversity. Everything else is left to your creativity, because we are confident that you share our desire to create more beautiful and better world.

Renata Glavica, teacher of elementary school education and Croatian language teacher, mentor

RECENZIJA

Autorice nam nude radionice kao pomoć prosvjetnim djelatnicima u radu s djecom sa ciljem prihvaćanja učenika s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, ali i razvijanja tolerancije, razumijevanja i prihvaćanja svih onih koji su na neki način različiti.

Vodič pišu učiteljice koje su kroz svoj dugogodišnji rad u školama stjecale znanja u radu s djecom koja su različita. Odvažile su se svoja iskustva podijeliti s nama, na tome im hvala. Vjerujem da je Vodič koji držimo u ruci samo početak jedne nove ideje te da od naših autorica možemo očekivati još mnogo primjera iz prakse.

Vodič je pisan na temelju Programa međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole. Sadržaji su predloženi da se obrađuju međupredmetno, kroz satove razrednika i izvanučioničke aktivnosti. Tematski su obuhvaćene sve dimenzije građanskog odgoja: ljudsko-pravna, politička, društvena, međukulturalna, gospodarska i ekološka dimenzija. Istaknuti su ključni pojmovi kao i obrazovni ishodi.

Kako bi se kod djece potaknula spremnost za aktivno i odgovorno odrastanje, djeca moraju usvajati znanje o svojim pravima, odgovornostima, mogućnostima i načinima djelovanja u zajednici. Neophodno je razvijati vještine uočavanja problema u zajednici i njihova konstruktivnog rješavanja te u suradnji s drugima jačati motivaciju za primjenom stečenog znanja i vještina u svakodnevnom životu. Uz usvajanje znanja i razvijanje vještina izuzetno je važno poticanje djece na ispravno formiranje njihovih stavova (vrijednosti). Autorice su kroz primjere nastavnih jedinica pokazale i ukazale da su znanje, vještine i stavovi prema osobama s invaliditetom potrebni za aktivno uključivanje u društveni život i razvoj demokracije i općeg dobra društvene zajednice.

Ovaj Vodič potiče djecu i nas odrasle na uvažavanje i poštivanje međusobnih različitosti jer svi smo različiti i svatko je po nečemu poseban. Za puni razvoj građanske kompetencije ključna je suradnja svih djelatnika u odgoju i obrazovanju, lokalne zajednice, civilnog društva i drugih institucija kako bi škola postala mjesto poučavanja, učenja i življjenja demokracije.

mr. Sanja Prelogović

REVIEW

The authors offer us workshops to assist educators who work with children. The aim of the workshops is accepting students with disabilities and people with disabilities, but also developing tolerance, understanding and acceptance of those who are in some way different.

This guide was written by teachers who have worked in schools for many years and have acquired skills in working with children who are different. They have dared to share their experiences with us. For that we thank them. I believe that the Guide you are holding in your hands is just the beginning of a brand new idea and that we can expect more examples like these from our authors.

The guide is based on the Program of cross-curricular and interdisciplinary content of civic education for primary and secondary schools. It is recommended to deal with the content in a cross-curricular manner, through homeroom class and school trips. All dimensions of civic education are thematically covered: human-legal, political, social, cross-cultural, economic and environmental dimension. Key concepts as well as educational outcomes are stated.

To encourage children's readiness for active and responsible growing up, children must acquire knowledge about their rights, responsibilities, opportunities and means of action in the community. It is necessary to develop the skills of detecting problems in the community and their effective solving. In collaboration with others it is needed to strengthen the motivation for applying the acquired knowledge and skills in everyday life. With the acquisition of knowledge and skills it is extremely important to encourage children to form their attitude (values) correctly. Through the examples of teaching units the authors have shown us that the knowledge, skills and attitudes towards people with disabilities are needed for active participation in social life and the development of democracy and the common good of the community.

This guide encourages children and adults to respect each other's differences, because we are all different and each one has something special. For the full development of civic competences it is crucial that all workers in education, local communities, civil society and other institutions cooperate to make the school a place of teaching, learning and living democracy.

mr. Sanja Prelogović

PROMJENA

PODRŠKA • RAZVOJ • OBRAZOVANJE • MOGUĆNOSTI • JEDNAKOST • NOVE AKTIVNOSTI

Vodič za učitelje

Udruga osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ grada Koprivnice već niz godina intenzivno radi na uključivanju osoba s invaliditetom u različite sfere društva, nastoji, i uspijeva, nametnuti teme razumijevanja različitosti, tolerancije, poštovanja i uvažavanja te se aktivno zalaže za stvarno suzbijanje isključenosti i izjednačavanje mogućnosti. U suradnji na različitim razinama, od ustanova socijalne skrbi do odgojno-obrazovnih, od organizacija civilnog društva do lokalne i regionalne uprave, provodi brojne aktivnosti, osvještava potrebe osoba s invaliditetom i potiče na akcije. Koristeći bogato iskustvo i činjenicu da je za ostvarivanje promjena u odnosu na uvažavanje različitosti i prihvaćanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, nužno započeti raditi s djecom od najranije dobi, proveli su niz radionica i projekata u dječjim vrtićima i školama. Dio svojih iskustava, ideja i primjera volonterskog rada odlučili su podijeliti sa svima izradom ovog Vodiča.

Djeca nemaju iskustvo u odnosu prema drukčijima, već svoja ponašanja i stavove formiraju ovisno o načinu na koje im ih predstavljaju bliske i važne odrasle osobe. Upravo škola, odmah nakon obitelji, ima važnu ulogu u emocionalnom, socijalnom i moralnom razvoju djeteta. U ovom Vodiču, namijenjenom prvenstveno učiteljima u osnovnoj školi, ali svima drugima koji potiču inkluziju, nalaze se sadržajno i tematski raznolike radionice koje se mogu provoditi od prvog do osmog razreda, a svaka od njih, na svoj način, nastoji potaknuti razumijevanje, poštovanje, solidarnost i suradnju. U radionicama se koriste različite metode i tehnike rada, učiteljima se daju sadržaji kojima djeci pružaju prilike za iskustveno učenje, dramatizaciju, kreativno izražavanje, vježbanje komunikacijskih, motoričkih i socijalnih vještina, promovira i potiče se volontiranje. Posebnost i originalnost predstavlja mogućnost učenja riječi romskog jezika, čime se nastoji raditi na boljem razumijevanju i integraciji djece romske nacionalnosti.

Ovaj Vodič naglašava suradnju škola i udruga osoba s invaliditetom u provođenje radionica i pokazuje da su nam svima potrebe za prihvaćanjem, pripadanjem i uključivanjem izrazito važne, a njihovo je zadovoljavanje nužno za emocionalnu stabilnost i psihičko zdravlje.

Renata Glavica, dipl. psihologinja

CHANGE

SUPPORT • DEVELOPMENT • EDUCATION • OPPORTUNITIES • EQUALITY • NEW ACTIVITIES

Teacher's guide

Association of Persons with Disabilities "Better tomorrow" of the City of Koprivnica has been intensely working on the inclusion of persons with disabilities in various spheres of society, it strives and succeeds to impose topics such as understanding of diversity, tolerance, respect and appreciation and is actively committed to combating exclusion and equalization of opportunities. In cooperation at various levels, from social welfare institutions to educational institutions, from civil society organizations to local and regional authorities, the Association has carried out numerous activities, it has clarified the needs of people with disabilities and encouraged action. Using their wealthy experience and the fact that to increase respect for diversity and acceptance of children and people with disabilities, it is needed to start working with children from an early age, they have conducted a series of workshops and projects in kindergartens and schools. They have decided to share some of their experiences, ideas and examples of voluntary work with everybody, by making this Guide.

Children have no experience when dealing with the different. Their behavior and attitudes are formed depending on the manner in which close and important adults react to them. So, almost as much as the family, school has an important role in the emotional, social and moral development of the child. In this Guide, intended primarily for teachers of elementary schools, but also for everybody else who promotes inclusion, there is a variety of content and thematic workshops that can be implemented from the first to the eighth grade, and each, in its own way, aims to foster understanding, respect, solidarity and cooperation. Different methods and techniques are used in the workshops and teachers are provided with content which gives opportunities for experiential learning, dramatization, creative expression, communication, motor and social skills exercise, and volunteering is promoted and encouraged. The uniqueness and originality of the Guide is presented through the opportunity to learn the words of the Roman language, since it is trying to work on better understanding and integration of Roman children.

This Guide highlights the cooperation of schools with associations of persons with disabilities in the implementation of workshops and shows that we all value the needs for acceptance, belonging and inclusion, and meeting these needs is necessary for emotional stability and mental health.

Renata Glavica, Sc. psychologist

AKTIVNOST:

SuPER 1 – Sudjelujem, Pomažem, Educiram se, Razumijem

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 1. - 6. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- pronalazi načine pomaganja učenicima s invaliditetom
- razumije da učenici s invaliditetom imaju ista prava kao i svi drugi
- objašnjava važnost suradnje, solidarnosti i aktivnog zalaganja za pravdu u suzbijanju isključenosti

Obvezna provedba

Sat razrednika

Izvanučioničke aktivnosti

Potrebni resursi

Dogovor s nekom od udruga osoba s invaliditetom

Edukativna brošura Bontončić ili kako svima biti prijatelj - *Prilog 1 (memory kartice s pravilima iz Bontončića)*

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Kroz interakciju s učenicima saznaje se što je bonton te tko su osobe s invaliditetom.

- Glavni dio:

Izvoditelj će kroz interakciju s učenicima predstaviti *Bontončić ili kako svima biti prijatelj*. Svako od 21 pravila ponašanja bit će povezano njihovim dosadašnjim iskustvima s pitanjem kako reagiraju u toj situaciji (npr. za pravilo br. 1. pita ih se kako se kreću njihovi bake ili djedovi. Nakon odgovora usporeno ili teško saznaje se po-mažu li im djeca ponekad u kretanju – u kojim situacijama? Navodi ih se na uspinjanje/silaženje stepenicama te se taj primjer povezuje s osobama s invaliditetom koje također trebaju pomoći).

Nakon što kroz razgovor prođu sva pravila, izvoditelj učenicima objašnjava kako će dobiti priliku na tren iskusiti što znači biti osoba s invaliditetom kako bi ih bolje razumjeli. Djeca će uz međusobnu suradnju i pomoći vožnjom u kolicima i hodom na štakama pokušati prijeći pripremljene prepreke.

Prepreke simuliraju jednostavne situacije iz svakodnevnog života (greda za vježbanje kao rubnik kolnika, odskočna daska kao stepenica i slično).

Kroz razgovor i komentiranje situacija te pokušaje pronalaska rješenja učenici će uvidjeti kako naizgled sitna prepreka čini veliki problem u kretanju osoba s invaliditetom te će tako kroz primjer i „na vlastitoj koži“ osjetiti i osvestiti važnost međusobnog pomaganja, uvažavanja i tolerancije.

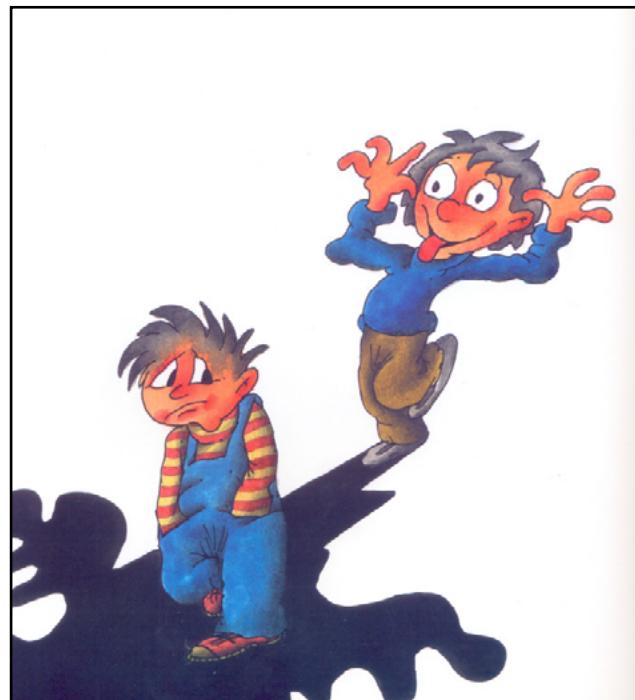
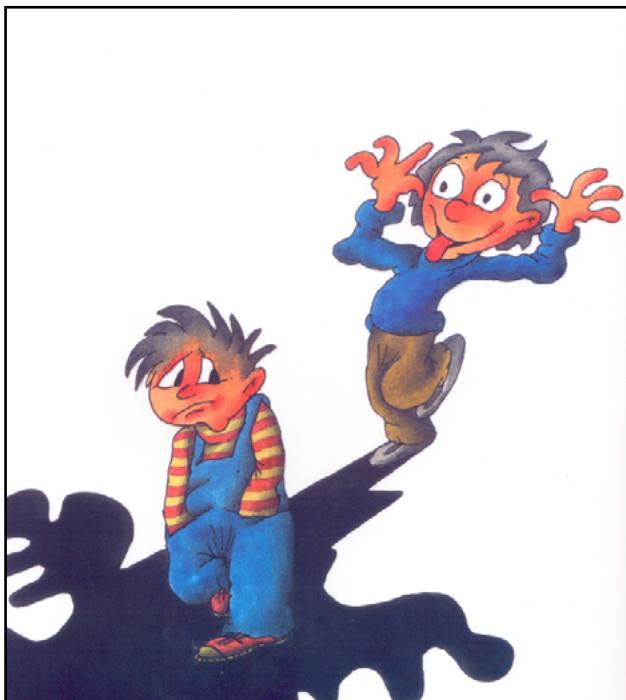
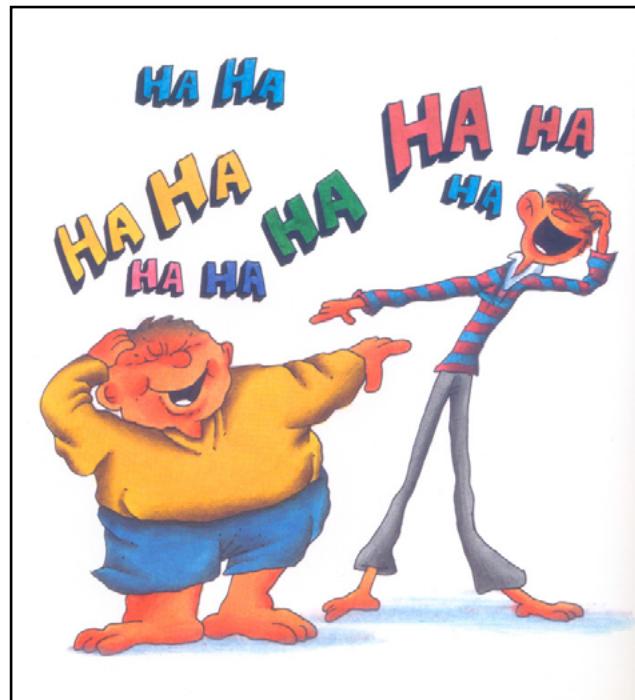
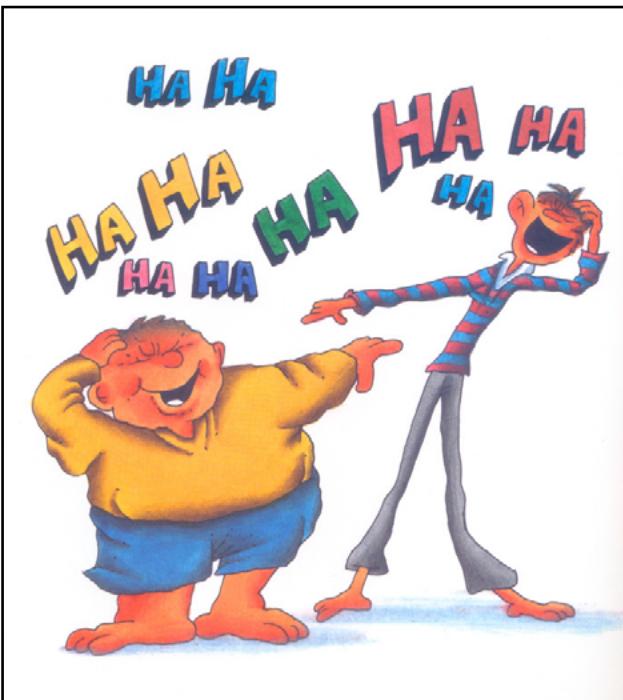
U interakciji se zaključuje da iako su se na tren našli u kolicima, oni su ostali jednako vrijedni učenici i osobe, kao i njihovi prijatelji, baš kao i djeca i odrasli s invaliditetom.

- Završni dio:

Svako pravilo iz *Bontončića* prati određena ilustracija. Ilustracije će se skenirati, umanjiti te će se od svake ilustracije izraditi dva primjera.

Te će kartice poslužiti kao predložak za igru Memory (*primjer Prilog 1*)

Prilog 1 – MEMORY KARTICE - Krizmanić, Mirjana; Kušec, Mladen; Dobranović, Mirjana; Marušić, Ana; Sabol, Jasmina, Bontončić ili kako svima biti prijatelj, Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida, Zagreb, 2012.

Izvanučioničke aktivnosti

AKTIVNOST:

SuPER 2 – Sudjelujem, Pomažem, Educiram se, Razumijem

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 7. i 8. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- iskazuje solidarnost i pruža pomoć učenicima s invaliditetom
- povezuje društvenu isključenost s diskriminacijom i nepravdom
- pokazuje privrženost uzajamnom razumijevanju, poštovanju, suradnji i solidarnosti na razini razreda, škole i društva u cjelini

Obvezna provedba

Međupredmetno

Sat razrednika

Potrebni resursi

Dogovor s nekom od udruga osoba s invaliditetom

Edukativna brošura *Bonton u svakodnevnoj komunikaciji s osobama s invaliditetom*

Istražiti najvažnija postignuća osoba navedenih u nastavnom listiću za uvodni dio sata, kao sadržaj za potrebnu PPT prezentaciju

Prilog 2 (nastavni listić za uvodni dio sata) Prilog 3 (nastavni listić za završni dio sata)

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Učenicima se dijele listići (*Prilog 2*) na kojima se nalazi ime i prezime te fotografija osobe kojima je potrebno pridružiti zanimanje. Po završetku, prikazuje se **PowerPoint prezentacija koja otkriva postignuća navedenih osoba** (Ludwiga van Beethovena, Stephena Hawkinga, Andree Bocellija, Fride Kahlo, Ane Sršen i Hellen Keller). Učenici zaključuju kako su osobe s invaliditetom jednako vrijedne i uspješne, kao i osobe bez invaliditeta.

- Glavni dio:

Kroz interakciju s učenicima predstaviti *Bonton u svakodnevnoj komunikaciji s osobama s invaliditetom*. Svako od 18 pravila ponašanja bit će povezano njihovim dosadašnjim iskustvima pitanjem kako reagiraju u toj situaciji (npr. za pravilo br. 1. pita ih se kako se kreću njihovi bake ili djedovi. Nakon odgovora usporeno ili teško saznaje se pomažu li im djeca ponekad u kretanju – u kojim situacijama? Navodi ih se na uspinjanje/silaženje stepenicama te se taj primjer povezuje s osobama s invaliditetom koje također trebaju pomoći).

Ako nemaju iskustva, pita ih se kako bi reagirali u određenoj situaciji. Izvoditelj objašnjava kako će dobiti priliku na tren iskusiti što znači biti osoba s invaliditetom kako bi ih bolje razumjeli. Djeca će uz međusobnu suradnju i pomoći vožnjom u kolicima i hodom na štakama, pokušati prijeći pripremljene prepreke. Prepreke simuliraju jednostavne situacije iz svakodnevnog života (greda za vježbanje kao rubnik kolnika, odskočna daska kao stepenica i slično).

Kroz razgovor i komentiranje situacija te pokušaje pronalaska rješenja učenici će uvidjeti kako naizgled sitna prepreka čini veliki problem u kretanju osoba s invaliditetom te će tako kroz primjer i „na vlastitoj koži“ osjetiti i osvijestiti važnost međusobnog pomaganja, uvažavanja i tolerancije.

Na konkretnim primjerima objašnjavaju se pravila iz Bontona (npr. učenik sjedi u kolicima – njegovog prijatelja se upita kako bi razgovarao s njim te ga se uputi da sjedne ili čučne uz njega ako duže razgovaraju). U interakciji se zaključuje da iako su se na tren našli u kolicima, oni su ostali jednako vrijedni učenici i osobe, kao i njihovi prijatelji, baš kao i djeca i odrasli s invaliditetom.

- Završni dio:

Za kraj učenici otkrivaju završni pojam kroz zadatak na nastavnom listiću (*Prilog 3*).

Prilog 2: Pridruži zanimanja imenima! (*fotografije s Interneta*)

1) Ludwig van Beethoven

A) Pjevač/ica

2) Ana Sršen

B) Slikar/ica

3) Stephen Hawking

C) Fizičar/ka

4) Andrea Bocelli

D) Plivač/ica

5) Frida Kahlo

E) Skladatelj/ica

6) Helen Keller

F) Učitelj/ica

Prilog 3: Popuni praznine (izreka Mahatme Gandhija, listić osmisnila Helena Kušenić)

promjena

(1)

(2)

(3)

vidjeti

_____

_____

_____

(4)

(5)

(1) Imperativ glagola BITI, 2.osoba jednine • (2) Zamjenica KOJA, A jednine

(3) Prezent glagola ŽELJETI, 2. osoba jednine • (4) Sok je __ čaši. • (5) Imenica SVIJET, L jednine

AKTIVNOST: Čovječe, ne ljuti se

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 1. - 8. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- navodi pravila grupnog rada i oblike grupnog rada
- iskazuje solidarnost i pruža pomoć učenicima s invaliditetom
- objašnjava važnost suradnje, solidarnosti i aktivnog zalaganja za pravdu u suzbijanju isključenosti

Obvezna provedba

Međupredmetno

Sat razrednika

Potrebni resursi

Krugovi za polja od papira u boji

Velika kocka od spužve, kartona ili sl.

Pijuni za igru (plastične boce od 2 litre punjene vodom obojanom željenom bojom)

Vanjski ili unutarnji prostor veličine manje učionice

Moguć dogovor s nekom od udruga osoba s invaliditetom

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Voditelj će podijeliti sudionike u četiri skupine po četiri igrača.

Ekipu može činiti miješana skupina (osoba s invaliditetom i volonter te tri učenika). Utvrdit će pravila igranja igre Čovječe ne ljuti se.

- Glavni dio:

Prema utvrđenim pravilima ekipe igraju društvenu igru.

Ukoliko u ekipi imaju i osobu s invaliditetom, igraju na njima primjereno način, ovisno o invaliditetu koji osoba ima (npr. pomažu im bacati kocku, donositi kocku, pomažu pri brojenju i stavljanju pijuna). Uz uobičajena pravila igre, igrači će, kad sruše pijuna protivničkog igrača uputiti tom igraču neku lijepu riječ, komentar ili istaknuti neku njegovu pozitivnu osobinu (npr. imaš lijep osmijeh, sviđa mi se što si duhovit/a, frizura ti je odlična, dobar si prijatelj/ica, sviđa mi se što voliš pomagati, veselo/la si.....).

- Završni dio:

Voditelj radionice pripremit će i podijeliti pohvalnice svim ekipama.

AKTIVNOST: Tko je Nataša? / ŠINJÍ ÄJ NATAŠA?

Trajanje: 90 - 180 minuta • Uzrast: 1. - 6. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- pronalazi načine pomaganja učenicima s invaliditetom
- imenuje nacionalne manjine u svojoj sredini i opisuje njihove kulturne značajke
- ima razvijene vještine interkulturalne komunikacije
- sudjeluje u volonterskim aktivnostima u sklopu razreda i škole

Obvezna provedba

Međupredmetno

Potrebni resursi

Prilog 4 (crteži djece s različitim poteškoćama)

Prilog 5 (fotografija djece različite boje kože)

Prilog 6 (kartice s višejezičnim izrazima)

Prilog 7 (Tekst igrokaza Tko je Nataša?)

Moguća suradnja s lokalnom udrugom Roma čiji se predstavnik pozove kao gost razreda

Moguće je koristiti lutke, ali glumci mogu biti i sami učenici, no tada je potrebno unaprijed osigurati kolica za lik Nataše

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Na početku sata na ploču se postave crteži (na crtežima su djeca s poteškoćama - dijete u kolicima, gluho dijete, slijepo dijete, *Prilog 4*) te fotografija djece različite boje kože (*Prilog 5*). Razgovara se s učenicima o tome kako bi se moglo pomoći kojem djetetu, ideje se zapisuju na ploču, a potom slijedi razgovor s učenicima o sporazumijevanju s djecom s fotografijama.

Dolazi se do spoznaje da nam je potrebno poznавање drugih jezika, npr. engleskog – učenici na karticama (*Prilog 6*) pronalaze osnovne izraze za komunikaciju na engleskom (Dobar dan, Kako si, Moje ime je...).

Uz razgovor o djeci različitoj po boji učenici dolaze do zaključka kako u svojoj sredini imaju priliku susresti djecu različite boje kože, s kojom mogu komunicirati na jeziku koji nije ni hrvatski ni engleski. Dolazimo do zaključka da su to Romi, nacionalna manjina u Republici Hrvatskoj i da oni imaju svoj jezik, romski.

Pomoću kartica s izrazima kao za engleski jezik, djecu se pokušava naučiti nekoliko izraza na romskom.

Svi koji žele ponavljaju.

- Glavni dio:

Najavljuje se igrokaz *Tko je Nataša?*. Igrokaz se izražajno čita po ulogama. Nekoliko trenutaka nakon pročitanog igrokaza, učenici poslagaju dojmove o odslušanom igrokazu. Razgovara se o dojmovima (Kako ste se osjećali tijekom čitanja?, Što vas je rastužilo?, Što vas je razveselilo?, Što vam je bilo neobično ili novo?).

Nakon obrade igrokaza (likovi, osobine) učenici ističu Natašu i razgovara se o njezinoj različitosti u odnosu na ostale likove. Razgovara se o njenim pravima i ističe vrijednost pomaganja osobama s invaliditetom.

Također spominje se i lik dječaka Marka te se na primjerima učeničkih iskustava pokušava odgonetnuti

zašto se uplašio (*U kojoj su se situaciji oni nečega uplašili i zašto? O čemu se točno radilo, nečem novom i nepoznatom ili?*).

Vraća se na crtež dječaka u kolicima i potiče učenike da napišu kako bi pomogli da u njihov razred dođe učenik/učenica u kolicima.

- Završni dio:

Učenicima se podijele unaprijed pripremljeni likovi (Nataša, Marko, Lovro, Ana, Pepsi) i u grupama se vježba dramatiziranje teksta.

Učenike se pita bi li se u predstavu moglo uključiti npr. slijepu osobu i Roma? Na koji način? Što bi bila novost i posebnost u odnosu na ostale igrokaze, kako bismo mogli uključiti romske prijatelje? Dolazimo do spoznaje da bi i oni mogli izgovarati neke dijelove igrokaza, npr. pri povjedača.

Nakon vježbanja dramatizacije, učenici pred razredom glume i dramatiziraju. Oni koji žele mogu pokušati čitati i romsku verziju teksta. Na sat je isto tako moguće, uz dogovor s udrugom Roma dovesti osobu romske nacionalnosti te ju uključiti u provedbu aktivnosti.

Prilog 4 Crteži djece s različitim poteškoćama (crteže izradila Sara Švegović, učenica 8.r.)

Prilog 5 **Fotografije djece različite boje kože** (izvor Internet)

Prilog 6

Kartice s pitanjima na hrvatskom, engleskom i romskom jeziku

(kartice osmisliла Renata Glavica, dipl.uč. mentorica HJ)

MOJE IME JE

MY NAME IS

A MJO NUMI EJ

DOBAR DAN / BOK

GOOD AFTERNOON / HELLO

BUNA ZUVA

KAKO SI?

HOW ARE YOU?

KUM JEŠĆ?

Tko je Nataša? / ŠINJÍ ÄJ NATAŠA?

LIKOVİ:

NATAŠA • LOVRO • ANA • MARKO • PRIPOVJEDAČ • PSIĆ PEPSI

PRIPOVJEDAČ: Lovro, Ana i Marko su prijatelji od malena koji žive u istoj ulici i uvijek se igraju zajedno u svojem tajnom skrovištu. (LOVRO, ANA Š MARKO AS URTAŠ DA MIŠ KARI KUSTA AM TU LOK Š TOT S ŽOKA UNA AM LOKU ASKUNS)

ANA (znatiželjno): Ej dečki! Jeste vidjeli našu novu susjedu? Djevojčicu u kolicima?

MARKO I LOVRO (uglas): Jesmo!

LOVRO: Tata mi je rekao da se zove Nataša i ima 5 godina kao i mi.

ANA (zabrinuto): Mama mi je rekla da su nas njezini roditelji pozvali sutra na večeru da se upoznamo, ali neka-ko mi se ne ide. Ona ne može hodati. Kako će se s njom igrati?

MARKO (nevoljko): Mislim da bi ju trebali malo bolje promotriti. Nađimo se sutra kod stare kuće. Sigurno ćemo se morati igrati s njom. I moji mama i tata su cijeli dan pričali o novim susjedima.

PRIPOVJEDAČ: Lovro, Ana i Marko našli su se sutradan kod stare kuće i čekali da se pojavi Nataša.

(LOVRO, ANA Š MARKO SUR AFLAT MNJI DA ZUV LA BTRNA KASA Š AŠČIPTA S SA AREČI NATAŠA)

LOVRO: Je li izašla van?

MARKO: Nije još.

(Lovro napucava loptu o zid kuće.)

ANA: Evo je! S njom je i lijepi bijeli psić. Joj, baš je sladak! (obraća se Lovri): Lovro, prestani sad napucavati loptu i dođi pogledati.

(Ana, Lovro i Marko u daljini gledaju Natašu kako baca loptu psiću koji joj uvijek loptu vrati. Psić pobegne na ulicu jer su vrata ograda bila otvorena, ali Nataša nije mogla za njim jer je ulaz imao jednu stepenicu.) (ANA,LOVRO Š MARKO D PARČI S UJTA LA NATAŠA KUM VRLJEŠĆI LOPTA LU KĀNJI KARI TOT LOPTA ÄJ ÄNTORŠI. KĀNJILJE U SKĀPAT P ULJICÄ DAJE K RE UŠA D OGRADÄ DÄSFÄKUTÄ, A NATAŠA NU PUČE DÄPÄ JEL DAJE K ULAZU AVE UM PAŠ D URKAT.)

NATAŠA (glasno doziva): Mama! Tata! Pepsi je pobjegao van!!!

(uzrujano): Pepsi! Pepsi!!!! - Dodi Pepsi!!

(psić je pobjegao preko ceste i lajao na mačku u dvorištu susjedne kuće)

ANA (uplašeno): Idemo joj pomoći prije nego naleti auto i pogazi ga.

MARKO: Ja ne idem. Uopće ju ne poznajemo.

(Lovro potrči na ulicu, a Ana za njim. Marko je ostao promatrati skriven u kući.)

(Lovro primi psića i doveđe ga k Nataši zajedno s Anom)

LOVRO: Bok! Ovo je tvoj pas?

NATAŠA: Da, moj je. Pobjegao mi je dok sam se igrala s njim, a nisam vidjela da su mama i tata ostavili otvorena vrata od ograda. Hvala ti što si ga doveo. Bila sam se uplašila da će ga auto udariti ili da će pobjeći i neće se vratiti.

ANA: Bok! Ja sam Ana, a ovo je moj frend Lovro.

NATAŠA: Ja sam Nataša. (Rukuju se dok je psić veselo skakutao pokraj Nataše)

ANA: Jako ti je lijep psić. Je li ti maltezer? (Ana miluje psića)

NATAŠA: Da, maltezer je. Zove se Pepsi i ima dvije godine. Imaš li ti psa?

ANA (tužno): Nažalost, nemam. Nagovaram već jako dugo mamu i tatu da mi dopuste da imam psa, ali mi ne daju. Htjela bih zlatnog retrivera.

LOVRO: Ja imam mješanca. Zove se Riki. Prilično je star i ne kreće se puno. Samo spava i jede.

ANA (obraća se Nataši): Ti si se jučer doselila? Odakle si?

NATAŠA: Da, jučer smo se doselili jer je tata dobio novi posao. Ja sam iz Zagreba.

LOVRO (pokazujući staru kuću): Mi se svaki dan igramo kod ove stare kuće. Hoćeš li s nama? Tamo nas čeka naš frend Marko pa da se upoznaš s njim.

NATAŠA (veselo): Ne znam smijem li ići, moram prvo pitati mamu i tatu. (odlazi u kuću s Pepsijem)

PRIPOVJEDAČ: Nataša se sjetno prisjeti kako je bila tužna kad je saznala da će se preseliti jer je morala ostaviti svoje prijatelje i još je mislila kako se neće imati s kime igrati kad se preseli.

(NATAŠA SU GNĐIT KUM EJ RE TRIST KND U AUZT KU KO FUŽI Š U TRBUJI SA LAŠI URTAŠI Š MAJ SU GNĐE KUM NOVE KU ŠINJ S ŠZOŠI KND U FI PAALTU LOK.)

NATAŠA (vraća se do Ane i Lovre bez psića): Smijem ići s vama, ali nakratko jer će uskoro ručak.

(Lovro otvara ogradu kako bi se Nataša lakše spustila na cestu)

ANA: Hoćeš da ti pomognem? (Nataša kimne glavom, a Ana joj pomaže sići na cestu dok Lovro zatvara ogradu) (Sve troje odlazi prema staroj kući.)

LOVRO (putem prema staroj kući): Smijem li te nešto pitati? Zašto si u kolicima?

NATAŠA: U kolicima sam zato što ne mogu hodati. Takva sam se rodila. (Lovro i Ana tužno pognu glavu)

NATAŠA (veselo): Nije to uopće strašno kako izgleda. Voljela bih jedino da mogu plesati... Zapravo je fora jer u dućanu ili na pošti ljudi nas uvijek prve puste u redu, a često dobijem bombone!

(Kada su stigli do kuće Ana i Lovro su podigli Natašu s kolicima i prenijeli je preko stepenica kako bi ušli unutra.)

ANA (vikne): Marko, gdje si? Dođi se upoznati s Natašom! Marko!!!

(Marko se pojavi, pomalo uplašen)

NATAŠA (pružajući mu ruku): Bok! Ja sam Nataša.

MARKO (pruži joj ruku): Ja sam Marko (brzo povuče ruku natrag)

(Nataša iz torbice izvadi četiri čokolade)

NATAŠA (nudeći čokoladu): Volite li možda čoksu?

(Lovro i Ana odmah uzmu čokoladu dok je Marko okljevao.)

NATAŠA (obraćajući se Marku): Koju više voliš? Od banane ili s keksima?

MARKO: S keksima.

NATAŠA (dajući mu čokoladu): I ja. Ali, uzmi ti s keksima, meni je fina i ova s bananom.

MARKO (uzima čokoladu smiješeći se)

PRIPOVJEDAČ: Marko je shvatio da Nataša i nije tako strašna i bilo mu je žao što nije išao spasiti njezinog psića. Svi su jeli čokolade i pričali Nataši kako je ova stara kuća njihova utvrda i kako bi ju jednog dana htjeli preureediti. (MARKO U PRIŠIPUT K NATAŠA NUJ AŠA RE Š JU FOST ŽALJI ŠE NU U MERS S ĂJ SPASĀLASKA KĂN-JILJE. TOC MĂNKA ČUKULADA Š SPUNJE LU NATAŠI KUM RE ASTA KASĂ BĂTRNĂ LOKU LOR Š KUM AR GĂNDI UNDATĂ SU U FAKĂ)

AKTIVNOST: JA imam PRAVO... na PRAVO JA

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 3. - 8. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:
  - objašnjava osnovna dječja prava sukladno Konvenciji o pravima djeteta
  - objašnjava zašto prava koja ima kao učenik jednako pripadaju svakome drugom učeniku bez obzira na spol, nacionalnu ili vjersku pripadnost, sposobnosti i imovinsko stanje
  - pronalazi rješenja za situacije u kojima se krše njegova/njezina prava i prava drugih učenika

Obvezna provedba

Sat razrednika

Međupredmetno

Potrebni resursi

Prilog 8 (kartice s ispisanim dječjim pravima)

Pribor za sat likovne kulture

Tijek aktivnosti

• Uvodni dio:

Aktivnost započinje uvodnim predavanjem i razgovorom o ljudskim pravima i pravima djece.

Učenici govore što misle da su njihova prava, o svojim iskustvima i o onome što znaju o toj temi. Važno je djecu upoznati s pravima koja stječu samim rođenjem, a kojih najčešće nisu svjesna. Odgovornost je na odraslima, roditeljima i učiteljima da osvijeste važnost prevencije i reakcije na eventualno kršenje tih prava. Tako senzibilizirana djeca postaju odgovorni pojedinci koji poštuju i tuđa prava.

• Glavni dio:

Ono što su sami izrekli pokušavaju pronaći na karticama s ispisanim dječjim pravima. Odabiru jednu karticu koju će ilustrirati u dogovorenoj likovnoj tehnici i na dogovorenom formatu. Svoje individualne uratke učenici izlažu na dva ili više edukativnih plakata.

• Završni dio:

Plakati se izlažu na vidljivom mjestu u prostorima škole ili u lokalnoj zajednici (na oglasnoj ploči mjesnog odbora, na autobusnoj ili željezničkoj stanici, u Domu zdravlja i sl.).

Na taj način učenici šire poruku o poštivanju dječjih prava i osobama koje nisu sudjelovale u radionici.

Prilog 8 Kartice s ispisanim dječjim pravima (Konvencija UN-a o pravima djeteta)

Svako dijete ima pravo na posebnu zaštitu u situacijama iskorištavanja poput radnog iskorištavanja djece, korištenja narkotika, seksualnog iskorištavanja ili zlostavljanja, prodaje, trgovine, otmice

Svako dijete ima pravo na posebnu zaštitu u iznimnim situacijama poput oružanog sukoba ili kad su djeca odvojena od obitelji ili doma

Svako dijete ima pravo na odgoj i obrazovanje u duhu razumijevanja, mira, tolerancije i jednakopravnosti

Svako dijete ima pravo na posebnu zaštitu kad se radi o diskriminaciji bilo koje vrste

Svako dijete ima pravo na zaštitu od mučenja ili drugih okrutnih, nehumanih oblika ponašanja ili kažnjavanja

Svako dijete ima pravo na besplatno osnovnoškolsko obrazovanje

Svako dijete ima pravo na posebnu skrb, ako se radi o djetetu s posebnim potrebama, koja mu osigurava dostojanstvo, potiče samostalnost i olakšava aktivno sudjelovanje u zajednici

Svako dijete ima pravo na privatnost

Svako dijete ima pravo na odmor, igru i mogućnost sudjelovanja u kulturnim i umjetničkim aktivnostima

Svako dijete ima pravo na mogućnost uživanja kulturnog identiteta, vjere te uporabu materinjeg jezika

AKTIVNOST: Tajni vrt

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 5. - 8. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- opisuje osnovne potrebe ljudskih bića koje se moraju zadovoljiti kako bi mogli dostojanstveno živjeti
- određuje važnost humanitarnih aktivnosti i dobrovoljnog društvenog rada za pojedinca i društvo
- iskazuje solidarnost i pruža pomoć učenicima s invaliditetom

Obvezna provedba

Međupredmetno

Sat razrednika

Potrebni resursi

Računalo, projektor, Internet

Prilog 9 (tekst *Tajni vrt*)

Moguć dogovor s nekom od udruga s invaliditetom (gost na satu osoba u kolicima koja sudjeluje u interpretaciji teksta)

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Prikazom kratkog videa (<https://www.youtube.com/watch?v=Ab6ch6e-u6A>)

Učenike se potiče na razmišljanje što imaju zajedničko s osobama u videu, a što je različito.

Najava i lokalizacija ulomka te interpretativno čitanje s emocionalnom stankom.

- Glavni dio:

Učenici iznose dojmova nakon čitanja odgovarajući na pitanja: *Koji je osjećaj u tebi izazvalo Colinovo ustajanje?*

Nakon dojmova slijedi interpretacija ulomka.

U prvome dijelu interpretacije provjerava se razumijevanje pročitanog ulomka po sljedećim pitanjima:

- Izdvoji rečenice u kojima su opisani trenutci kad čovjek može biti siguran da će živjeti zauvjek.
- Koga upoznaješ na početku ulomka?
- Kako se Colin osjećao toga poslijepodneva? Zbog čega?
- Što je tada prvi put učinio i prvi put video? Kako izgleda proljeće u tajnome vrtu?
- Koje boje i zvukovi prevladavaju? Kako se Dickon i Mary odnose prema Colinu? Što mu žele omogućiti?
- Kako Colin reagira na njihova ohrabrenja? Kakvo se čudo toga dana dogodilo?
- Što je Colinu dalo snagu da stane na svoje noge?

Učenike pitanjima potaknuti da zaključe kako su prijatelji ti koji nas mogu svojim postupcima i ohrabrujućim riječima potaknuti da ostvarimo neke svoje skrivene želje te da boravak u prirodi čovjeka ispunjava radošću i srećom.

- Završni dio:

Učenici trebaju sastaviti nekoliko rečenica opisa kako bi oni vrt pobliže približili:

- a) slijepoj osobi,
- b) gluhoj osobi,
- c) osobi u kolicima.

FRANCES HODGSON BURNETT (francis hodžson brnet)

TAJNI VRT

(ulomak iz istoimenog romana, preveo Ivan Ott)

Mary Lennox (meri lenoks) djevojčica je koja u epidemiji kolere u Indiji ostaje bez obaju roditelja. Mary odvedu u Englesku gdje bi ju trebao udomiti najbliži rođak kojega ona nikada nije upoznala - gospodin Craven (krejen). Mary otkriva tajni vrt. U kući je naišla na skrivenoga boležljivog dječaka Colina (kolina), sina gospodina Cravene, koji od malih nogu leži u sobi, skriven od svijeta. Nije volio izlaziti van, ali Mary je vjerovala da će, ako mu priča o ljepoti vrta, i on poželjeti jednom onamo otići. S njima živi Dickon (dikon) koji ih poučava kako živjeti u suživotu s prirodom i životinjama.

Jedna od čudnih stvari u životu jest da čovjek tek katkad može biti siguran da će živjeti zauvijek, zauvijek, zauvijek. To se katkad sazna kad se ustane u cik zore, u nježno svitanje, izade van, kad se dobro pogleda oko sebe i iznad sebe promotri bijedo nebo koje polako ruji dok se događaju predivne, nepoznate stvari dok istok gotovo ne krikne, a ljudsko srce zamre nad divnom, nepromjenjivom uzvišenošću rađanja sunca - što se zbiva svakoga jutra već tisuće i tisuće godina.

Tada se čovjeku načas ukaže ta spoznaja. A pokatkad do nje dođe i kad стоји sam u šumi, u sumrak, a tajanstvena dubokozlatna tišina probija se kroz grane kao da iznova i iznova polako ponavlja nešto što se baš i ne može čuti koliko god se čovjek trudio.

A onda, katkad, čovjek je spozna u neizmjernoj tišini tamnoplave noći uz milijune zvijezda koje čekaju i promatraju; katkad je ozbilji zvuk udaljene glazbe, a katkad pogled u nečije oči.

Upravo je tako bilo s Colinom kad je prvi put vidio, čuo i osjetio proljeće unutar četiriju zidova skrivenoga vrta. To se poslijepodne činilo da je čitav svijet odlučio biti savršen, blistavo lijep i umilan zbog jednoga dječaka.

Možda je proljeće došlo iz neke čiste nebeske dobrote i obdarilo sve što je moglo baš na jednome mjestu. Dickon je nekoliko puta zastao pri poslu i nepomično stajao, sa sve začuđenijim očima polako odmičući glavom. (...)

Uživali su. Kolica su odvezli pod šljivino stablo snježnobijelo od cvjetova i ozujeno pčelama. Ispalo je kao neka kraljevska prostirka iz bajke.

U blizini su cvale trešnje i jabuke s ružičastim i bijelim pupoljcima od kojih se tek poneki otvorio. Ispod baldahina rascvjetanih grana komadići plavoga neba izgledali su kao neke divne oči.

Mary i Dickon radili su pomalo čas ovdje, čas ondje, a Colin ih je promatrao. Donosili su mu razne stvari da ih pogleda: pupoljke koje su se baš otvarali, čvrsto zatvorene pupoljke, dijelove grančica koje su počele zelenjeti, djetlićevo pero palo na travu, praznu jajetovu ljsku već izlegnute ptice.

Dickon je polako gurao stolac okolo-naokolo vrta često se zaustavljajući i promatrajući sva čuda koja su bujala iz zemlje ili visjela s drveća. Kao da ga je vozio zemljom nekoga čarobnog kralja i kraljice pokazujući mu sva njezina tajanstvena blaga. (...)

Poslijepodne se polako približavalo kraju. Sunčane su zrake poprimale sve tamniju zlaćanu boju, pčele su krenule put svojih košnica, a ptice su sve rjeđe prelijetale. Dickon i Mary sjedili su na travi, košara s čajem bila je već spremna za povratak kući, a Colin je ležao na jastucima dok su mu gusti uvojci padali na čelo, a lice poprimilo prirodnu boju.

Ne želim da ovo poslijepodne mine, - rekao je – ali vratit će se sutra i prekosutra i dan nakon toga i opet iznova i iznova.

- Nadisat ćeš se, bogme, svježeg zraka, je li tako? – zapitala je Mary.
- Ne treba mi ništa drugo. – odvratio je. – Sad sam video proljeće, a vidjet ću i ljeto. Vidjet ću sve što ovdje raste. I sam ću ovdje rasti.
- Bome, baš tako. – rekao je Dickon. Tu 'š lij'po šetati, a još malo i kopati ko svi drugi ljudi. Colin je naglo pocrvenio.
- Šetati! – izustio je. - Kopati! Smijem li? Dickon ga je oprezno pogledao. Ni on ni Mary nikad nisu pitali imali nekih problema s nogama .
- Pa bome da smiješ! – rekao je uvjereni. – I ti imaš svoje noge, kao i svi drugi ljudi! Mary se prilično preplašila sve dok nije čula Colinov odgovor.
- Pa ništa nije loše s njima, zapravo – rekao je – osim što su tako tanke i slabe. Tako mi podrhtavaju da se bojam stajati na njima. Mary i Dickon su odahnuli.
- E, kad s' prestaneš bojat, onda 'š i stat na nji'. – rekao je Dickon s novim osmijehom. – A kad staneš, ne'š s' više bojat.
- Mogao bih? – Zapitao je Colin i dalje ležeći, kao da promišlja o tome.

Načas su svi zašutjeli. Sunce se spušтало sve niže. (...)

Mary je zaustavila dah, prostenjala i osjetila kako blijedi.

- On to može! Može! Može! Može! – brbljala je sama za sebe što je brže mogla gotovo ne dišući.

Kratko se, žestoko ustobočio, pokrivači su pali na zemlju, Dickon je Colina držao za ruku, tanke noge su zakoračile, slabašna su se stopala našla na travi. Colin je stajao uspravno – uspravno – ravan kao strijela i doimao se čudno visok, zabacio je glavu dok su mu čudne oči bijesno sijevale.

- Stoji uspravno ko i ja! – kliknuo je Dickon.

Iz rječnika

ozbiljiti – učiniti stvarnim

epidemija – naglo širenje neke zarazne bolesti

kolera – teška zarazna bolest

spoznaja – saznanje, što shvatimo vlastitim iskustvom, mislima i osjećajima

baldahin – svod od tkanine nad posteljom

AKTIVNOST: Volontiram - profitiram

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 1. - 6. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- provodi aktivnosti izrade različitih predmeta od otpadnog materijala i njihova recikliranja
- obrazlaže što je dobrovoljni društveni rad u zajednici i zašto pridonosi razvoju osobnih sposobnosti, zajedničkog dobra i društvenog napretka u cjelini
- sudjeluje u akcijama solidarnosti i volontira

Obvezna provedba

Međupredmetno

Sat razrednika

Potrebni resursi

Plosnato kamenje, tempere, palete, kistovi, čaše s vodom za ispiranje kistova, plastične oči, markeri, magneti

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Sudionici radionice rade individualno, ali sjede u skupinama tako da si prema potrebi mogu asistirati.

Važna je međusobna komunikacija.

Na početku radionice potrebno je pripremiti sav materijal i pribor te pojasniti svim sudionicima način rada. Tempera se mora na paleti zamiješati mokrim kistom tako da se lako razmazuje, ali treba paziti da ne bude prerjetka kako se ne bi razlijevala po kamenu. Slikat će se na kamen na isti način na koji se slika na papiru. Kamenje se oslikava tako da poprimi oblik nekog kukca (*npr. bubamare ili pčele*) ili tako da se cijeli kamen oboji u jednu boju te se nakon sušenja markerom nacrtaju usta i zaližeplje plastične oči (*jedno, dva, tri oka*) i tako se kamen pretvori u čudovište.

Nakon sušenja na poleđinu oslikanog kamenja se vrućim ljepilom pričvrsti magnet.

- Glavni dio:

Sudionici radionice oslikavaju kamenje, primjenjuju uljudnu komunikaciju s osobama s invaliditetom, pomažu osobama s invaliditetom u stvaranju kreativnih radova. Svi će osvestiti svoje sposobnosti i kroz kreativan izraz stvoriti uporabne predmete - ukrasne magnete.

- Završni dio:

Od gotovih uradaka napravi se mala izložba. Vrednuje se proces stvaranja, aktivno sudjelovanje i pohvaljuje se međusobno pomaganje.

Svatko može izraziti što mu je predstavljalo poteškoću, kako je to riješio, koje novo iskustvo je doživio.

Gotovi magneti mogu poslužiti kao suvenir, poklon ili se predstaviti javnosti na nekom javnom događaju u lokalnoj zajednici.

AKTIVNOST:

Danas igranje, sutra volontiranje

Kreativna radionica pečenja božićnih kolača i izrade nakita za bor

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 1. - 8. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- navodi oblike i pravila grupnog rada
- pronalazi načine pomaganja učenicima s invaliditetom
- pokazuje odgovornost za održavanje čistoće u razredu i školi
- sudjeluje u humanitarnim i volonterskim aktivnostima te u aktivnostima kojima se obilježavaju datumi važni za lokalnu zajednicu u cijelini

Obvezna provedba

Međupredmetno
Sat razrednika
Izvanučioničke aktivnosti

Potrebni resursi

Sastojci za izradu slanog tjesteta i kolača, boje, gliteri, šljokice, perlice, naljepnice, razni ukrasi od prirodnih materijala. Valjci za tjesto, kalupi za izrezivanje kolačića, vaga, čaše za mjerjenje sastojaka, zdjele, pećnica
Prilog 10 (prijeđlog recepata)

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Predlagdansko vrijeme idealna je prilika za održavanje radionica u kojima učenici, roditelji i osobe s invaliditetom mogu sudjelovati u radu škole u opuštenijoj atmosferi i pokazati svoje neotkrivene talente. Ukoliko postoji mogućnost korištenja pećnice, mogu se mijesiti i peći kolači.

Izbor recepata, sastojaka i količine prepušta se izvoditelju aktivnosti, ali u prilogu se nudi nekoliko jednostavnih recepata. Naravno, ispečene kolače treba čim prije isprobati!

Ukrasi za bor od slanog tjesteta mogu se sušiti na zraku, tako da pećnica nije neophodna.

Pripremiti prostor za skupinski rad. Spojiti klupe i zaštititi ih novinama.

Podijeliti učenike u skupine od 4 do 6.

Dati skupinama upute za rad. Učenici se unutar skupine mogu podijeliti po ulogama (tko će u skupini čitati recept, brojiti čaše, dodavati sastojke, mijesiti tjesto i slično).

Podijeliti recepte i materijal za rad skupinama.

Ovisno o uzrastu učenika i o vremenu koje je na raspolaganju, s pripremom tjesteta se može krenuti od početka ili se tjesto može pripremiti unaprijed. Tjesto se zatim razvalja. Pomoću kalupića iz njega se izrežu oblici kolačića. U ovoj aktivnosti mogu sudjelovati osobe s invaliditetom, uz malu pomoć volontera. Svakako imajte na umu da odrasle osobe rade s pećnicom i vrućim limovima.

- **Glavni dio:**

Učenici moraju pročitati recept, odrediti koji su im sve sastojci potrebni te ih izmjeriti (pomoću vase, žlica, čaša).

Slijedi miješanje / miješenje / miksanje / valjanje te oblikovanje tijesta u potrebne oblike, stavljanje u lim te u pećnicu.

Nakon sušenja, ukrasi od slanog tijesta mogu se ukrašavati bojama, gliterima, šljokicama, perlicama, naljepnicama, raznim ukrasima od prirodnih materijala itd.

Nakon pečenja, kolači se mogu ukrašavati bojama za kolače, ocaklinama ili ukrasima za kolače.

Naravno, dio će se odmah pojesti jer će se sudionici teško strpiti do kraja aktivnosti.

- **Završni dio:**

Uživanje u mirisnim i ukusnim kolačićima nagrada je svim sudionicima aktivnosti za marljiv rad.

Ukrasima za bor može se okititi božićno drvce i učionica.

Nakon uživanja u izradi malih umjetnina, potrebno je pospremiti kreativni nered.

Slano tijesto

Sastojci: 700 g mekog brašna
700 g soli
voda koliko je potrebno da smjesa bude podatna za modeliranje

Priprema:

Od smjese soli i brašna uz postepeni dodatak vode zamijesite glatko tijesto. Ako se tijesto lijepi za prste, dodajte malo brašna, a ako se ne skida navlažite ruke s malo vode. Da biste provjerili je li smjesa dobra za modeliranje, napravite probnu kuglicu i stavite je na stol.

Ako nakon par minuta kuglica ostane nepromijenjenog oblika, smjesa je kako treba.

Jestivu boju možete odmah dodati u tijesto ili bojati gotove osušene figurice vodenim bojama ili temperom. Svoj rad možete ukrasiti raznim ukrasima poput perlica, čipke, suhog cvijeća...

Tijesto razvaljavajte i modlicama za kolače izrezujte željene oblike. Za ukrase za bor čačkalicom napravite rupicu kroz koju ćete moći provući konac pomoću kojeg ćete ukras objesiti na bor.

Pri izradi figurica slojeve možete lijepiti tako da kist umočite u običnu vodu i nanesete na mjesto gdje želite staviti npr. srce, listić... Nakon toga stavite da se osuši.

Tijesto možete sušiti na zraku ili blizu radijatora, to traje otprilike 3 - 5 dana, ili ga možete sušiti u pećnici 3 - 5 sati na 50 °C.

Osušene dijelove možete lijepiti ljepilom ili silikonskim pištoljem.

Pomoćni materijal koji možete koristiti u izradi su: nožić, rezač za tijesto, škare, valjak, modlice za kolače ili ćete se sami sjetiti nečega što bi vam koristilo u izradi.

Tijesto koje trenutno ne modelirate zamotajte u prozirnu foliju da se ne osuši.

Boje su nakon sušenja nježnije nijanse.

Pogačice sa sirom

Sastojci: 250 g kravljeg sira
250 g margarina
500 g mekog brašna
1 prašak za pecivo
1 jaje
Sol, sezam, kim

Priprema: Umutiti omekšali margarin, dodati brašno sa praškom za pecivo i sir, pa zamijesiti tjesto. Ostaviti pola sata u hladnjaku. Dobro ga izmijesiti u koru debljine oko 1 cm. Čašicom ili kalupom rezati pogačice, premazati ih umućenim jajetom i posuti sezamom ili kimom. Staviti u podmazan pleh i peći na 200 stupnjeva oko 15 min.

Čokoloptice

Sastojci: 225 g čokolade
60 g mekog maslaca
100 g šećera
2 jaja
225 g brašna
1 vanilin šećer
0,5 praška za pecivo
3 žličice cimeta

Priprema: Rastopiti čokoladu. Umijesiti tjesto od svih sastojaka. Neka odstoji 3 sata. Oblikovati kuglice. Svaku uvaljati u kristalni šećer pa u šećer u prahu i stavljati na lim, malo razmaknute. Peći 8 - 10 minuta na 180 stupnjeva.

Keksići

Sastojci: 400 g brašna
1 prašak za pecivo
2 jaja
150 g šećera
Sol
150 g maslaca

Priprema: Pomiješajte brašno i prašak za pecivo. Dodajte jaja, šećer, sol i usitnjeni maslac. Zamijesite tjesto. Razvaljajte na pola centimetra debljine i izrezujte kalupima željene oblike. Poslažite na lim i pecite 12 - 15 minuta u zagrijanoj pećnici na 180 stupnjeva.

---

venog napretka u cijelini

AKTIVNOST: Parlaonica - VOLONTIRAONICA

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 7. i 8. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- koristi komunikacijske vještine - aktivno slušanje, parafraziranje, sažimanje, fokusiranje, preoblikovanje, kodiranje i dekodiranje osjećaja i potreba drugog, ja - poruke, ti - poruke
- objašnjava važnost argumentiranja i dokazivanja temeljenog na činjenicama
- vodi i moderira rad grupe, oblikuje zaključke i izvješće o njima
- obrazlaže što je dobrovoljni društveni rad u zajednici i zašto pridonosi razvoju osobnih sposobnosti, zajedničkog dobra i društvenog napretka u cijelini

Obvezna provedba

Medupredmetno
Sat razrednika

Potrebni resursi

Prilog 11 (Upute za provedbu Parlaonice)

Moguć dogovor s organizacijama civilnog društva, predstavnicima lokalne vlasti kao sudionicima volontiraonice

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Definirati što je to rasprava, parlaonica

Učenike se navodi do odgovora da je rasprava oblik komunikacije kojim se na temelju iznesenih tvrdnja i suprotstavljenih mišljenja kritički razmatra neka tema.

Postavlja se pitanje koje sve oblike rasprava učenici poznaju (*Sabor RH; televizijske rasprave; sudske rasprave i sl.*).

Na temelju njihovih dosadašnjih iskustava pokušavaju se utvrditi zakonitosti rasprave:

- iznošenje **dokaza** (argumenata) za ili **protiv**;
- poštivanje** tuđih mišljenja;
- kritičko obrazlaganje** svojih tvrdnja;
- oblikovanje **vlastitoga mišljenja**;
- odgovorno** iznošenje vlastitih tvrdnja;
- kulturno i uljudeeno** komuniciranje.

- Glavni dio:

Najavi se tema rasprave: Obvezno volontiranje – DA ili NE?

Učenici imaju vremena razmisliti, kroz oluju ideja prikupiti i zapisati što više argumenata kojima mogu potkrijepiti zadani tvrdnju. Mogu im se podijeliti listići s potpitanjima pomoću kojih će lakše oblikovati argumente u prilog ili protiv teze.

Odrediti **moderatora** koji će davati riječ učenicima u raspravi te **žiri** koji će odlučiti koja je ekipa bolje argumentirala svoju tvrdnju. Žiri treba imati neparan broj članova (npr. tri, kako bi njihova odluka bila većinska). Moderatoru i žiriju daju se upute kako obavljati svoj dio aktivnosti.

Sudionike podijeliti u dvije skupine: **afirmacijsku i negacijsku**.

Sudionici do zadnjega trenutka ne znaju hoće li biti u afirmacijskoj ili negacijskoj skupini kako bi se jednako dobro opskrbe argumentima i za afirmaciju i za negaciju.

U kojoj će skupini biti, saznaju tek neposredno prije debate: o tome ne odlučuju sami, nego se baca kockica.

Razmjestiti stolce u učionici tako da dvije skupine sjede jedni nasuprot drugih. Žiri je smješten između njih, tako da vidi sve sudionike rasprave.

Moderator otvara parlaonicu Obvezno volontiranje – DA ili NE?

Daje riječ članovima afirmacijske ili negacijske skupine. Vodi računa o tome da se rasprava vodi na kulturni i uljuden način, da se skupine ravnomjerno izmjenjuju te da u raspravi sudjeluju svi članovi skupina.

Zaključuje raspravu kada su skupine iznijele sve argumente.

- Završni dio:

Žiri se međusobno dogovara i donosi odluku o tome koja je skupina dala bolje argumente u korist svoje teze. Zatim svaki član žirija iznosi svoje mišljenje pred svima te se proglaši koja je ekipa „pobjedila“ u raspravi.

Upute za moderatora

Članovi obje skupine trebaju poštivati zakonitosti raspravljanja i pravila kulturnoga ophodenja. Nisu dopušteni upadice ili komentari. Sudionici se moraju vladati pristojno, uvažavajući druge i suzdržavajući se od agresivnosti.

Sudionici trebaju iznositi tvrdnje i dokaze koji ih potkrepljuju.

Moderator je taj koji daje riječ sudionicima u raspravi. Podjednako se trebaju izmjenjivati skupine, a i pojedini članovi skupina, ne može riječ dobiti samo nekoliko „najglasnijih“.

Nikakve ružne riječi nisu dozvoljene. Ako netko upotrijebi ružne riječi, oduzima mu se riječ.

Upute za žiri

Zadaća žirija je odlučiti koja je skupina dala bolje argumente u prilog svoje teze. Žiri treba pokušati što objektivnije saslušati argumente obje skupine te se suzdržati od priklanjanja vlastitom stavu o zadanoj temi. Razmislite o tvrdnjama i dokazima koje ste čuli. Tko je u tome bio jasniji? Čiji su argumenti čvršći? Kojih argumenata je više? Jesu li sudionici u raspravi poštivali pravila raspravljanja i pravila kulturne međuljudske komunikacije? Nisu dopušteni upadice ili komentari. Sudionici se moraju vladati pristojno, uvažavajući druge i suzdržavajući se od agresivnosti.

Upute i potpitana za afirmacijsku i negacijsku skupinu

Vaš je zadatak razmisliti o zadanoj temi te oblikovati tvrdnje i dokaze za i protiv, kako bi bili što učinkovitiji u razradi teme. U raspravi sudjelujete poštujući i pravila raspravljanja i pravila kulturne međuljudske komunikacije. Oprečne stavove možete pobiti argumentima protiv, a ne ružnim riječima ili vikanjem. Tko upotrijebi ružne riječi, oduzima mu se riječ.

Afirmacijska skupina zastupa tezu ZA volontiranje

Negacijska skupina zastupa tezu PROTIV volontiranja

Razmislite o zadanoj tezi **Obvezno volontiranje – DA ili NE?**

Što je to volontiranje? Tko sve može biti volonter? Gdje se može volontirati? Kome sve treba volonter?

Zašto je dobro volontirati? Što se može naučiti kroz volontiranje?

Kako volontiranje može biti korisno za volontera?

Kako se osjeća osoba kojoj smo pomogli? Kako se osjeća osoba koja je nekome pomogla?

Jeste li ikad volontirali? Gdje? Koje se poteškoće mogu javiti kada volontirate? Jeste li kada nekoga pitali treba li pomoći? Kakav ste odgovor dobili? Je li se netko uvrijedio kada ste mu ponudili pomoći?

AKTIVNOST:

Trica iz kolica

Trajanje: 90 minuta • Uzrast: 5. - 8. razred OŠ

Obrazovni ishodi

- Učenik:

- navodi oblike i pravila grupnog rada
- objašnjava što je timski rad, vođenje i moderiranje rada grupe
- iskazuje solidarnost i pruža pomoć osobama s invaliditetom
- pokazuje privrženost uzajamnom razumijevanju, poštovanju, suradnji i solidarnosti na razini razreda, škole i društva u cjelini

Obvezna provedba

Međupredmetno

Sat razrednika

Potrebni resursi

Dogovor s Košarkaškim klubom osoba s invaliditetom. Košarkaško igralište, lopta, sportska kolica
Dresovi ili majice različitih boja za dvije ekipe

Tijek aktivnosti

- Uvodni dio:

Voditelj će upoznati sudionike s pravilima košarke osoba s invaliditetom te malobrojnim razlikama u igri u odnosu na košarku. Kratko će se osvrnuti i na povijest igranja košarke osoba s invaliditetom te na klubove koji postoje u lokalnoj zajednici. Ukazat će na razlike koje postoje u izgledu sportskih kolica u odnosu na kolica za svakodnevnu upotrebu.

Uz vođenje voditelja i osobe s invaliditetom, sudionici će se zagrijati uz pomoć nekoliko vježbi. Voditelj i osoba s invaliditetom će pokazati specifične vježbe zagrijavanja za osobe s invaliditetom koje se bave košarkom.

- Glavni dio:

Zatim će učenici uz pomoć osoba s invaliditetom pokušati naučiti kako voziti kolica pravocrtno, okretati se, zaustavljati, snalaziti se u prostoru s kolicima. Nakon toga pokušat će naučiti voditi loptu te dizati loptu. Učenici će pomagati osobama s invaliditetom u dodavanju lopti. Nakon učenja kretanja s kolicima, vođenja lopte u kolicima, sudionici će pokušati gađati na koš.

Usljedit će podjela sudionika na ekipe od po 6 igrača (koje čine 3 osobe s invaliditetom i 3 učenika/ce). Moguće je da se odigra i utakmica koju čine 3,4 ili 5 igrača (miješane ekipe-učenici i osobe s invaliditetom). Svaka ekipa izmislit će ime i pozdrav svog tima. Ekipa će odigrati mali turnir u košarci osoba s invaliditetom. Suđenje i bodovanje vodit će voditelj uz pomoć osobe s invaliditetom i učenika/ce. Svaki tim obući će košarkaške dresove različite boje.

- Završni dio:

Nakon igre slijedi podjela priznanja. Voditelj će zajedno s učenicima izvesti zaključak da su osobe s invaliditetom punopravni, aktivni članove sportske zajednice te da ih kao takve trebamo i prihvati.

MOTIVACIJA – Renata Glavica

Motivirati...potaknuti nekoga da nešto stvori. Još prije više od deset godina moja je motivacija počela nicati na mjestu za koje sam se opredijelila životnim pozivom, razred. Tada je dakle počelo, a iz godine u godinu usavršavalо se moje nastojanje da prvenstveno sebe, a prijenosom svojih znanja, iskustava i želje za učenjem i svoje učenike kao i članove radnoga i osobnoga okružja učinim boljim ljudima, ljudima koji svakoga oko sebe iako kroz prizmu različitosti, vide jednako. Vjerujem da će naša nastojanja da nastavnički i učiteljski fond praktične i primjenjive literature obogatimo još jednim primjerkom, urodit plodom za koji radimo dugi niz godina. Želja mi je da moji učenici, danas tek djeca koja upijaju ono što mi odrasli, njima ponekad teško shvatljivi pokušavamo prvenstveno osobnim primjerom prenijeti na njih, izrastu u ljudе, buduće donositelje odluka i nositelje našega društva koji će biti svjesni da smo svi mi pod istim nebom koje grije jedno sunce jednaki bez obzira na tek ponekad vidljive fizičke različitosti.

IZ ŽIVOTOPISA:

- 1993. završeno osnovnoškolsko obrazovanje u OŠ „Đuro Ester“, Koprivnica
- 1997. Srednja škola Koprivnica, ekonomist
- 2002. diplomirani učitelj razredne nastave s pojačanim programom iz nastavnog predmeta Hrvatski jezik
  - od veljače 2002. učiteljica Hrvatskoga jezika u osnovnoj školi
- 2014. učitelj mentor Hrvatskoga jezika
- 2016. ocjenjivačica projekata na natječaju zaklade Zamah, „Naš doprinos zajednici“
- 2014.-2016. predstavnica Zajednice hrvatskih županija u Nacionalnom odboru za razvoj volonterstva
- od 2003. volontiranje u Udrudi osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ grada Koprivnice
- provedba i organizacija humanitarne akcije za pomoć učenici Margareti Tilošanec, članici Udruge „Bolje sutra“, 2003.
- Program JAKO – Javna tribina „Suradnja i partnerstvo organizacija civilnoga društva, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i poslovnog sektora“
- Sudjelovanje u projektu „Znanjem do promjena“, 7.5.2015. i 28.5.2015., nositelj projekta Udruga S.O.S. Virovitica
- Sudjelovanje u projektu IPAK (inkluzija, podrška, asistencija, kvaliteta), 16.-18.4.2015., nositelj projekta Udruga „Put u život“
- Sudjelovanje u projektu „Inclusia – ljudi poput nas“, Austrija-Klagenfurt – jedan od nositelja organizacije Savez Alpe Jadran čija je Koprivničko-križevačka županija članica,(2.4.2014.)
- Sudjelovanje na predstavljanju natječaja Ministarstva socijalne politike i mladih i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za financiranje jednogodišnjih projekata usmjerenih prevenciji nasilja nad i među djecom i mladima

- Voditeljica projekta „Inkluzija nije iluzija“, financiranog od Koprivničko-križevačke županije
- Voditeljica projekta „Ja sam promjena-VOLONTIRAM“, financiranog od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta
- Voditeljica projekta, volonterske inicijative, Ćirilov i Metodov stol 21. stoljeća, financiranog od Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, nagrada Otisak srca
- Voditeljica projekta „Nadi razliku...koje nema“, financiranog od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta
- Stručna suradnica u projektu Senzibiliziranje srednjoškolaca o osobama s invaliditetom u lokalnoj zajednici
- Izvoditeljica u projektu „Nevidljive žene“- radionica za osnaživanje i kvalitetno provođenje slobodnog vremena žena s invaliditetom – literarnih radionica
- Izvoditeljica/predavačica na stručnom predavanju „Integracija djece s poteškoćama u redovni nastavni proces“

Komunikativna, ažurna u izvršavanju povjerenih zadataka. Radim kao učiteljica hrvatskoga jezika, osim poučavanja predmeta, razvijam i dobre suradničke odnose unutar radnog ozračja i s učenicima i s kolegama, i s roditeljima.

Volim surađivati i s vanjskim suradnicima te tako doprinositi podizanju kvalitete života i rada i izvan radnog mjestu (u lokalnoj zajednici, župi...)

Bogatog sam pregovaračkog iskustva, spremna na timski rad i suradnju. I najzahtjevnije zadatke izvršavam u zadanom roku na obostrano zadovoljstvo. Volim učiti i brzo učim te sam voljna podijeliti stečeno znanje na druge.

Volim rad s ljudima, a osobito s djecom, kao i s osobama s invaliditetom i svima onima kojima je i kada je, sukladno mojim kompetencijama potrebno pomoći. Pomažem i u župnim poslovima oko izdavaštva vjerskoga časopisa, vodim literarnu skupinu u Školi, organiziram i koordiniram scenske priredbe za šиру javnost. Povremeno radim i kao turistička pratiteljica na putovanjima kojima se upoznaju prirodne i kulturne ljepote i znamenitosti naše domovine.

Dobra sam organizatorica i koordinatorica u delegiranju zadataka te vrlo vješta u koordinaciji ljudi (što sam desetak godina i radila kao voditeljica osmogodišnje Područne škole u radu s kolegama te već desetak godina u suradnji s Udrugom osoba s invaliditetom).

MOTIVACIJA - Helena Kušenić

Kao osobi s invaliditetom u interesu mi je provedba što većeg broja projekata koji se tiču senzibilizacije javnosti te promicanja tolerancije u cilju kvalitetnijeg suživota. Kao članica Udruge osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ već sam sudjelovala u nekoliko uspješnih projekata, kao sudionica ili izvoditeljica čime su moje kompetencije za angažman u ovom projektu potvrđene.

U svom profesionalnom radu također nastojim senzibilizirati okolinu i djecu (kroz program Malci muzealci koji je u 2015. bio posvećen upravo drugačijim načinima likovnog izražavanja: slikanje ustima ili kroz ples... u suradnji sa stručnjacima). Volontiranje mi omogućuje još više aktivističkog djelovanja kroz polje kulture, umjetnosti, ali i obrazovanja što me uvijek iznova izuzetno veseli i ispunjava obogačujući moj život novim prijateljstvima, suradnjama i saznanjima.

IZ ŽIVOTOPISA:

- *Kustosica Muzeja grada Koprivnice: izložbena i pedagoška djelatnost – program Malci muzealci: u 2015. s naglaskom na učenju o različitosti i toleranciji (2013. – danas)*
- *2016. pokreće program KUL HLEBINE (Kultura, Umjetnost, Logorovanje) – ljetni dječji kamp*
- *Filozofski fakultet, Zagreb (kroatistika i povijest umjetnosti) – prof. hrvatskog jezika i književnosti i povijesti umjetnosti i dipl. povjesničarka umjetnosti (2004.-2011.)*
- *Volontiranje: Pomoć pri realizaciji kulturnih programa Kulturno-kreativnog centra Pixel; Udruga Mamuze (2013. – danas); Pisanje članaka za online časopis JAM (Udruga za promicanje hrvatske umjetnosti i međukulturalnog dijaloga, 2012. – 2014.) Udruga osoba s invaliditetom Grada Koprivnice „Bolje sutra“ (volonter i član Upravnog vijeća, 2011. – danas)*
- *Ja sam promjena – volontiram! (izvoditeljica aktivnosti SuPER, 2015. godine)*
- *Nađi razliku...koje nema (izvoditeljica aktivnosti i aktivna sudionica u projektu Udruge osoba s invaliditetom „Bolje sutra“) u partnerstvu s OŠ Braća Radić, PŠ Kunovec i Općine Koprivnički Ivanec; listopad 2013. – kolovoz 2014.)*
- *Youthpass for ATOQ – Advanced Training on Quality osposobljavanje za rad s mladima: proučavanje i učenje o učenju, osmišljavanje novih metoda učenja, uspostavljanje partnerstava s drugim zemljama, razmjene mladih kao poticajna okolina učenja, 5. - 10. 5. 2015., Samechov, Češka)*
- *Youthpass for Youth Exchanges, projekt YEAH! – Young, Equal, Active & Happy (izvoditeljica aktivnosti u projektu razmjene mladih sa i bez invaliditeta iz Francuske, Slovenije i Hrvatske – transkulturnalne diskusije o načinima inkluzije u cilju razvoja tolerancije, multikulturalizma, razvijanja sktivnog europskog građanstva, 2. – 9. 9. 2013, Zadar, Hrvatska)*
- *Youthpass For Training and Networking projects (osposobljavanje za rad s mladima: proučavanje i učenje o učenju, osmišljavanje novih metoda učenja, uspostavljanje partnerstava s drugim zemljama, razmjene mladih kao poticajna okolina učenja, 28. 5. – 2. 6. 2013., Imatra, Finska)*

MOTIVACIJA - Lovorka Ivanković

U ovaj projekt uključila sam se na poziv kolegica s kojima sam već surađivala na projektima Udruge osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ grada Koprivnice. Pamtim samo pozitivna iskustva. Dobrobiti za učenike koji su sudjelovali u projektima su bile očite odmah po završetku aktivnosti, a trajna usvojenost vrijednosti zapravo je neočekivana nagrada. Mnoge nastavne sadržaje učenici samo odslušaju u školi, ali aktivnosti koje smo provodili u projektima učenici su doživjeli, znanja su primijenili i trajno usvojili. Uvjerena sam da će ovaj projekt doprinijeti stvaranju boljeg društva, ugodnijeg mesta za život svih građana, bez obzira na sve različitosti.

IZ ŽIVOTOPISA:

- Od prosinca 2015. Učiteljica razredne nastave u kombiniranom razrednom odjelu u PŠ Srijem, OŠ Sokolovac
- Od rujna 2004. do prosinca 2015. radila sam kao učiteljica likovne kulture u OŠ Sokolovac, OŠ Koprivnički Ivanec, OŠ Koprivnički Bregi na poslovima učiteljica likovne kulture, estetskog uređenja škole, razrednice, voditeljice smjene, satničarke i voditeljice izvannastavnih aktivnosti: likovna grupa, medijacija i izviđači.
- Od studenog 2014. u Udrudi osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ grada Koprivnice pomažem u aktivnostima obrazovanja za volonterstvo kod osnovnoškolaca i osoba s invaliditetom u Koprivničko-križevačkoj županiji
- Od rujna 1992. volontirala sam u Odredu izviđača „Kamengrad“ kao predvodnica, vođa patrole, vođa družine, načelnica odreda, tajnica, članica Stegovnog povjerenstva, voditelj višednevnih aktivnosti, voditeljica projekta „Prvi let- brončana ptica“
- U veljači 2015. u Udrudi osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ grada Koprivnice bila sam izvoditeljica aktivnosti „Dobro biram – volontiram“ i „Volontiram – profitiram“ u projektu „Ja sam promjena – VOLONTIRAM“
- Od prosinca 2015. do lipnja 2016. surađujem s Udrugom „Bolje sutra“ na razrednom projektu „Upoznajmo različitosti“
- Od lipnja do prosinca 2016. voditeljica sam projekta „JA sam kao i TI“- senzibilizacija djece bez teškoća o osobama s invaliditetom. Nositelj je Udruga „Bolje sutra“, a partneri OŠ Sokolovac, UZOR Hrvatske i Udruga „Kopriva“.

MOTIVACIJA - Adela Jadan

U svojoj struci susrećem stotine različitih jedinstvenih bića/umova/karaktera. No, svi su oni jedinstveni po ljubavi prema sebi i drugima. Neki jače, neki malo manje. Ta silna iskustva koja skupljam u direktnoj interakciji s tim prekrasnim ljudskim bićima oblikuje me u osobu pravilnih svjetonazora, hrabrih životnih poteza i ustajnih djela. Ta bića su svi moji učenici. Ovakvi projekti obogaćuju moje životno iskustvo i potvrđuju citat R.W.Emersona "Učitelj je onaj koji komplikirane stvari može učiniti jednostavnima."

IZ ŽIVOTOPISA:

- Završila sam osnovnu školu u Hlebinama s nadprosječnim rezultatima
- Nastavila sam se školovati u Općoj gimnaziji "Fran Galović" u Koprivnici jer sam bila svjesna da želim ići dalje i da neću tu stati
- Upisom na željeni Učiteljski fakultet u Čakovcu svakim predavanjem i svakim uspjehom postajem svjesna kako posao učiteljice nije "posao" nego poziv
- Aktivno se uključujem u razne razredne i školske projekte u kojima sudjelujem s mnogobrojnim učiteljima diljem Hrvatske i susjednih zemalja
- nastojim u svoj rad implementirati što više raznovrsnih oblika i metoda učenja i poučavanja, a posebno informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, što su mi i pojačane kompetencije uz razrednu nastavu.
- najnovija crtica mojeg životopisa je i IZVODITELJICA PROJEKTA "INKLUZIJA NIJE ILUZIJA" na što sam posebno ponosna jer na taj način svoje učiteljsko iskustvo i "profesionalnu deformaciju" mogu utkati i u druge aspekte života, a ne samo u obrazovanje

MOTIVACIJA - Branka Stančin - Levanček

Suradnja s Udrugom osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ grada Koprivnice iskustvo je koje me obogatilo u mnogim područjima života. Iskustva koja sam stekla u radu s njenim članovima izgradila su me kao osobu. Diveći se postignućima osoba s invaliditetom uvidjela sam da u svakome od nas čuče skriveni talenti koji samo čekaju da ih netko probudi i osloboodi. Naučila sam gledati na probleme kao izazove koji nas jačaju i uče pronašlaziti nova, inovativna rješenja.

IZ ŽIVOTOPISA:

- Završila sam Visoku učiteljsku školu u Čakovcu, učiteljica sam engleskog jezika i razredne nastave
- Radim kao učiteljica engleskog jezika u osnovnoj školi u kojoj predajem učenicima od prvog do osmog razreda
- Suradnju s Udrugom osoba s invaliditetom „Bolje sutra“ počela sam prije desetak godina
- S učenicima smo sudjelovali u priredbama u Udrži, ugostili smo ih u školi te surađivali s njima u raznim aktivnostima. Na taj način učenici su se upoznali s osobama s invaliditetom te problemima s kojima se susreću u svakodnevnom životu. Otada smo zajedno provodili nekoliko projekata tijekom kojih smo značajno utjecali na svijest građana o osobama s invaliditetom (Ja sam promjena – VOLONTIRAM!, Nađi razliku... koje nema, Otisak srca)
- U ovim aktivnostima bila sam izvoditeljica:
Danas igranje, sutra volontiranje (izrada božićnih kolača i ukrasa za bor),
Reciklirano je cool (modna revija odjeće izrađene od recikliranog tekstila),
Javno za ravnopravno (priredba povodom dana očeva i majki),
E-bilten (periodički izvještaj koji prati aktivnosti projekta „Nađi razliku ... koje nema“, na hrvatskom i na engleskom jeziku),
Zajedno za zajednicu (izrada kruha, peciva, kolača te ukrasa od prirodnih materijala),
Tko je Chef? (modna revija pregača i kapa izrađenih od recikliranog tekstila),
Volek-Blogek (pranje aktivnosti projekta u obliku bloga, na hrvatskom jeziku i prevodenje tekstova na engleski jezik),
Info točka, Info stand (predstavljanje javnosti projekta putem promotivnih materijala),
Otitak srca – Ćirilov i Metodov stol 21. stoljeća (volunteerska inicijativa kroz koju se bunar kraj škole zaštitio, obojio te ukrasio, a oko njega izgradila sjenica s klupama za dvadesetak učenika za odvijanje izvanučioničke nastave),
- Prijevod Vodiča koji je nastao u okviru Projekta “Young, Equal, Active & Happy! (YEAH!)” (Mladi, jednaki, aktivni i sretni) BROJ - HR-11-E2-2013-R1, Razmjena mladih.

MOTIVACIJA - Jasmina Markić

Naučene vještine i iskustva koje već imam u navedenim radionicama željela sam podijeliti s drugima kako bih im omogućila da ih primijene u svojem radu. Želim uvidjeti što novo mogu naučiti da bi se stečene vještine i iskustvo razvijali i dalje te povećati sposobnost primjene stečenih vještina i iskustava u osobnom, poslovnom i društvenom životu. Osim navedenog, za sudjelovanje u ovom projektu odlučila sam se i radi proširivanja znanja o tome kako povećati vlastitu motivaciju i samopouzdanje.

IZ ŽIVOTOPISA:

- 2002. diplomirala na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu te stekla zvanje prof. fizičke kulture
- Od 2001. radim kao učiteljica tjelesne i zdravstvene kulture u osnovnoj školi
- Od 2008. do 2013. bila sam učiteljica TZK u COOR „Podravsko sunce“
- Od 2005. volontiram u Udrudi osoba s invaliditetom „Bolje sutra“
- Sudjelovala sam u sljedećim projektima Udruge osoba s invaliditetom „Bolje sutra“:
„Nadi razliku koje nema“,
„Ja sam promjena...volontiram“,
„Mobilni=uključeni“,
„Mala škola tolerancije za različito“,
„Inkluzija nije iluzija“,
„Jačanje kapaciteta Udruge“
te u obilježavanju događanja koje tradicionalno organizira Udruga (Valentinovo, Recital Rukom u ruci...)
- Svojim znanjima, sposobnostima i vještinama pomažem pri realizaciji projekata koje provodi Udruga te senzibiliziranju javnosti (posebno učenika osnovnoškolskog uzrasta) o potrebama osobama s invaliditetom

LITERATURA:

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom UN-a
Strategija jedinstvene politike politike za osobe s invaliditetom Grada Koprivnice za razdoblje od 2016. do 2020.

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. godine

Odluka o donošenju programa međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskoga odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole, Narodne novine, broj 104, 28.8.2014.

Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskoga odgoja i obrazovanja od I. –IV. i V. –VIII. Razreda osnovne škole, Narodne novine, broj 104, 28.8.2014.

Konvencija UN-a o pravima djeteta

Krizmanić, Mirjana; Kušec, Mladen; Dobranović, Mirjana; Marušić, Ana; Sabol, Jasmina, **Bontončić ili kako svima biti prijatelj**, Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida, Zagreb, 2012.;
<http://www.udisb.hr/documents/Bontoncic.pdf>

Bonton u svakodnevnoj komunikaciji osoba s invaliditetom, Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida, Zagreb, 2008.

O'Brien Edward; Greene Eleanor; McQuaid – Mason, David, Kutle Iva adaptacija i prijevod, **Ljudska prava za sve** (priročnik za nastavnike) Zageb, 2002.

Julijana Levak, Iva Močibob, Jasmina Sandalić, Irena Skopljak Barić: **Zelena čitanka**, Zagreb 2014.

Znam, razmišljam sudjelujem, priročnik za nastavnike, pomoć u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja, Centar za mirovne studije/Mreža mladih Hrvatske, 2013.

Agencija za odgoj i obrazovanje (2011). **bijela knjiga o međukulturnom dijalogu „Živjeti zajedno jednaki u dostojanstvu“** (prijevod). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje (www.azoo.hr)

Čačić, Lj. (2001): **Humane vrednote: Odgoj za humanost- priročnik za učitelje**, Zagreb: Crveni križ, Nacionalno društvo

Češi, M.- Cvikić, L. – Milović, S. (ur.) **Inojezični učenik u okruženju hrvatskoga jezika**
http://www.azoo.hr/images/izdanja/Inojezicni_ucenik_web.pdf

Rolf Golob, Peter Krapf, Knjiga V, Vijeće Europe www.azoo.hr, **Istražujemo dječja prava** (2007):

Lončarić Jelačić, N. (ur.) (2011.) **Pravedni medvjediči uče o pravednosti, Priročnik o osnovama demokracije**, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje (www.azoo.hr).

Lončarić Jelačić, N. (ur.) (2007) **Projekt građanin: Priročnik za nastavnike**, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje (www.azoo.hr).

Maleš, D.; Stričević, I. (2003). **Mi poznajemo i živimo svoja prava** Zagreb: Školska knjiga.

Spajić-Vrkaš,V.; Stričević, I.; Maleš, D.; Matijević, M. (2004), **Poučavati prava i slobode: Priročnik za učitelje osnovne škole s vježbama za razrednu nastavu**, Zagreb: IOC za ljudska prava, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Uzelac, M. (2008). Za Svetmire: **Radionica miroljubivog rješavanja sukoba za osnovnu i srednju školu**, Zagreb: Mali korak - Centar za kulturu mira i nenasilja

Uzelac, M. (2006), **111 koraka prema demokraciji i ljudskim pravima**, Zagreb: Mali korak - Centar za kulturu mira i nenasilja

ZAHVALUJEMO

Stručna i savjetodavna pomoć

mr. Sanja Prelogović, ravnateljica OŠ „Đuro Ester”, Koprivnica,
voditeljica Županijskog stručnog vijeća za Građanski odgoj i obrazovanje

Renata Glavica, dipl. psihol.
školska psihologinja

Stručne suradnice:

Monika Matijaško, prof. i Sanja Pakasin, prof.
(aktivnosti *Tko je Nataša? i JA imam pravo na PRAVO ja*)

Suradnici:

Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije

ISBN 978-953-59485-0-6